

МІЖМОВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ФІЛЬМОНІМІВ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Горлач В. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6719-5605
val_g161@ukr.net*

Халаши М. А.

*здобувач вищої освіти ступеня магістр
кафедри слов'янської філології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-2593-3013
mihhalltexnico@gmail.com*

Ключові слова: заголовок
фільму, локалізація,
перекладацькі заміни,
типи адекватності,
еквівалентність.

Популярність кіно як жанру мистецтва продовжує зростати, тому увагу вчених все більше приваблюють питання, пов'язані з перекладом назв творів кіномистецтва. Якісно і адекватно перекласти фільмонім – це складна задача для перекладача. Питаннями перекладу назв і їх класифікації займалися такі вчені, як Арнольд І.В., Бабенко Л.Г., Горшкова В.Є. У процесі перекладу фільмонімів перекладачі можуть зіткнутися з лінгвістичними та екстралінгвальними проблемами, тому переклад назв стає неможливим без міжмовних трансформацій, завдяки яким можна досягти адекватності. Питаннями перекладацьких замін, їх адекватності та еквівалентності займалися лінгвісти Комісаров В.Н., Бархударов Л.С., Паршин А., Федоров А.В. Фільм, незалежно від сюжету і жанру, – це інформація, яка передається завдяки зоровим і слуховим образам. Сприйняття цієї інформації може ускладнюватися навіть усередині одного культурно-мовного простору, що вже говорити про ті випадки, коли автор і реципієнт – носії різних мов і культур. Назва фільму пов'язана з твором, повністю зрозуміти її ми можемо тільки після перегляду фільму, коли залишаться з'ясовані всі зв'язки, приховані смисли, алюзії. Фільмонім стає ключем до змісту, який ще до перегляду кінокартини нам не відомий, а тому для досягнення потрібного ефекту прокатники фільмів досить часто навмисно складають яскраві, ефектні і привабливі назви. Особливість фільмонімів полягає перш за все в їх незвичайній структурі, а також наявності імпліцитного рекламного підтексту. Ця категорія дуже важлива для цілісного розуміння заголовка, його функцій, впливу на адресата. Якщо розглядати структуру фільмонімів, то можна помітити, що вони найчастіше складаються з різних словоформ іменників, прикметників, дієслів тощо, а також словосполучення і навіть речення (простого і складного).

INTERLINGUAL TRANSFORMATIONS WHEN TRANSLATING ENGLISH FILMONIMS IN RUSSIAN

Gorlach V. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Slavic Philology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6719-5605
val_g161@ukr.net*

Khalashy M. A.

*Master's Degree at the Department of Slavic Philology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2593-3013
mihhalltexnico@gmail.com*

Key words: *film title,
localization, translation
substitutions, adequacy types,
equivalence.*

The popularity of cinema as a genre of art continues to grow, so more and more scientists are beginning to be interested in the problems associated with this topic. It is a difficult task for a translator to translate a film name qualitatively and adequately. Such scientists as Arnold I., Babenko L., Gorshkova V. dealt with the issues of translation of names and their classification. In the process of translating film names, translators face linguistic and extralinguistic problems, so the translation of titles becomes impossible without interlingual transformations, thanks to which it is possible to achieve adequacy. Linguists Komisarov V., Barkhudarov L., Parshin A., Fedorov A. dealt with the issues of translation substitutions, as well as adequacy and equivalence. Despite the large amount of research on the translation of film titles, this issue remains controversial and, in our view, requires further elaboration. The film, regardless of the plot and genre – is information that is transmitted through visual and auditory images. The transmission of this information can be complicated even within one cultural and linguistic space, let alone those cases where the author and the recipient are speakers of different languages and cultures. The film name is connected with the film. We can fully understand it only after getting acquainted with the film, when all the connections, hidden meanings, allusions will be clarified. The title becomes the key to the content, which we do not know before watching the movie, and therefore to achieve the desired effect, movie distributors often deliberately make bright, spectacular and attractive titles. The peculiarity of film names is primarily in their unusual structure, as well as the presence of implicit advertising subtext. This category is very important for a holistic understanding of the title, its functions, the impact on the recipient. If we consider the structure of film names, we can see that they often consist of different word forms of nouns, adjectives, verbs, etc., as well as phrases and even sentences (simple and complex).

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві термінологічна база щодо досліджуваного питання відрізняється неоднозначністю й синонімічністю. Книш Є.В. пропонує називати найменування продуктів кіномистецтва «фільмонімами» [6, с. 5], але в роботі для позначення поняття ми будемо використовувати також такі

терміни: *назва фільму* або *заголовок фільму*. Процес локалізації назв фільмів неможливий без перекладацьких трансформацій. Комісаров В.Н. давав цьому явищу таку дефініцію: «Заміни, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу, називаються перекладацькими (міжмовними) трансфор-

маціями» [7, с. 172]. Зазначимо, що жодна з відомих на сьогодні в перекладознавстві класифікацій не може повною мірою описати ті явища, які ми можемо спостерігати на прикладах зібраного матеріалу, тому, щоб не звужувати рамки дослідження, ми будемо поєднувати дві класифікації видатних вчених Комісарова В.Н. і Бархударова Л.С.

Актуальність роботи зумовлена тим, що розвиток кіноіндустрії, з одного боку, сприяє збільшенню кількості фільмів, що випускаються, а процеси глобалізації, з іншого боку, призводять до необхідності адекватно перекладати ці фільми і їх назви. Новизна полягає у виділенні міжмовних трансформацій, які використовуються при семантико-стилістично адекватному перекладі, функціонально-адекватному перекладі і дезиративно-адекватному перекладі, що допоможе, на нашу думку, покращити якість наступних перекладів назв фільмів.

Об'єктом дослідження є фільмонім як особлива ономастична одиниця.

Предметом дослідження є міжмовні трансформації як спосіб досягнення адекватності у перекладі фільмонімів.

Мета нашої роботи полягає в аналізі прийомів перекладу англійськомовних фільмонімів російською мовою.

У ході дослідження було поставлено такі завдання:

- 1) визначити заміни, які відбуваються при перекладі фільмонімів;
- 2) проаналізувати найбільш поширені трансформації, характерні для кожного типу адекватності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомий фахівець з перекладознавства Комісаров В.Н. у своїй роботі «Теория перевода (лингвистические аспекты)» [7] виділяє лексичні та граматичні трансформації, які можемо побачити на прикладі зібраних фільмонімів. До перших відносяться: 1. Транскрипція і транслітерація – способи перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою літер мови перекладу. При транскрипції відтворюється звукова форма іншомовного слова, а при транслітерації його графічна форма: «*Joker*» – «Джокер», «*Oldboy*» – «Олдбой» [5]. 2. Конкретизація – заміна слова або словосполучення мови оригіналу з більш широким предметно-логічним значенням словом або словосполученням у мові перекладу з більш вузьким значенням: «*Rear Window*» – «Окно во двор», «*Prisoners*» – «Пленниці», «*Gone With The Wind*» – «Унесенные ветром» [5]. Останній приклад, хоч і є назвою відомого твору Маргарет Мітчелл, але все одно відноситься до фільмонімів, бо фільмонімом є будь-яке найменування кінокартини [6, с. 5]. 3. Генералізація – заміна

одиниці мови оригіналу, яка має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням: «*Revolutionary Road*» – «Дорога перемен», «*Avengers: Endgame*» – «Мстители: Финал» [5]. 4. Модуляція – заміна слова або словосполучення мови оригіналу одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці. Бархударов Л.С. пропонує інший термін для цього явища – заміна причиново-наслідкових зв'язків: «*A Most Wanted Man*» – «Самый опасный человек», «*Zero Hour*» – «Последний час» [5].

До граматичних трансформацій дослідник відносить: 1. Дослівний переклад – спосіб перекладу, коли синтаксична структура оригіналу передається аналогічною структурою мови перекладу: «*Toy Story 4*» – «История игрушек 4» [5]. 2. Трансформація речення – спосіб перекладу, за яким синтаксична структура речення мови оригіналу передається іншою структурою у мові перекладу: «*The Legend of Hercules*» – «Геракл: Початок легенди» [5]. 3. Граматична заміна – спосіб перекладу, за яким граматична одиниця в оригіналі стає одиницею мови перекладу з іншим граматичним значенням [7, с. 173]: «*High Noon*» – «В полдень», «*One Flew Over The Cuckoo's Nest*» – «Пролетая над гнездом кукушки» [5].

Бархударов Л.С., крім перерахованих замін, виділяє: 1. Додавання – трансформація, у якій формально невиражені семантичні компоненти додаються й змінюються у мові перекладу: «*Vacancy*» – «Вакансия на жертву» [5]. 2. Опущення – заміна, якій піддаються найчастіше слова, що є семантично зайвими: «*Teenage Mutant Ninja Turtles: Out of the Shadows*» – «Черепахи-ниндзя 2» [5]. 3. Лексична заміна – передбачає заміну окремих лексичних одиниць мови оригіналу лексичними одиницями мови перекладу, які не є їх словниковими еквівалентами [2, с. 222]: «*The Bone Collector*» – «Власть страха», «*Million Dollar Baby*» – «Мальшка на миллион» [5].

Переклад назви фільмів – це складне перекладацьке завдання, від якого багато в чому залежить доля й комерційний успіх фільму. У процесі своєї роботи перекладач повинен зацікавити майбутнього глядача, правильно передати за допомогою заголовку сенс, зміст і тематику фільму. Адекватний переклад – це такий переклад, у якому передані усі наміри автора (як продумані, так і несвідомі) у сенсі певного ідейно-емоційного художнього впливу на читача, з дотриманням, за можливості, усіх застосовуваних автором ресурсів образності, колориту, ритму і т.п. Останнє повинно розглядатися не як сама мета, а як засіб для досягнення загального ефекту. У роботі ми будемо спиратися на класифікацію А. Паршина. Він виокремлює такі переклади за типом адекватності: 1) семан-

тико-стилістично адекватний переклад; 2) прагматично (функціонально) адекватний; 3) дезиративно адекватний переклад [8, с. 37].

Завданням нашого дослідження є визначення міжмовних трансформацій, що характерні для кожного з типів адекватності; причин, що призводять до вибору варіанту перекладу; лінгвальних і екстралінгвальних чинників, що впливають на вибір стратегії перекладача.

Семантико-стилістично адекватний переклад – це семантично повний, точний і стилістично еквівалентний переклад, що повністю відповідає функціонально-стилістичним нормам мови перекладу [8, с. 37]. Цей тип перекладу характеризується як найбільш еквівалентний і адекватний, а також як той, що майже в усіх відношеннях співвідноситься з оригіналом. До цього виду найчастіше зараховують фільмоніми, що не мають у своєму складі культурно-специфічний компонент, екзотизм та інше слово, що важко перекладати. Трансформації, характерні для семантико-стилістичного перекладу: транскрипція, транслітерація, деякі граматичні заміни і дослівний переклад. Наприклад, «*Schindler's List*» – у російському прокаті цей заголовок існує під назвою «*Список Шиндлера*» [5], переклад був здійснений за допомогою транскрипції й дослівного перекладу. Відзначимо, що більша частина назв, які містять в собі онім, перекладається шляхом відтворення звукової форми оригіналу. За нашими спостереженнями, у російській мові через використання кирилиці частіше використовується транскрипція. «*One Flew Over The Cuckoo's Nest*» – в російській мові назва цього фільму, знятого за твором Кена Кізі, звучить так само, як і назва книги – «*Пролетая над гнездом кукушки*» [5]. У цьому випадку через розбіжність норм мов перекладач використав граматичну заміну. Дослівно заголовок можна перекласти як «Хтось пролетів над гніздом зозулі». У російській мові в реченні наявність об'єкта дії не обов'язкова, перекладач скористався трансформацією: «хтось пролетів» перевели дієприслівником «пролетая». «*It's A Wonderful Life*» – фільмонім, локалізований в російській мові за допомогою дослівного перекладу: «*Эта прекрасная жизнь*» [5]. Усі слова мають повні еквіваленти у мові, а також нейтральне забарвлення. У цьому випадку дослівний переклад повністю передає значення і стилістику оригіналу, тому ми можемо говорити про семантико-стилістичну адекватність.

Прикладом неадекватного дослівного перекладу може бути фільмонім «*Green book*», який у російському прокаті вийшов під назвою «*Зеленая книга*» [5]. В англійській мові ця власна назва асоціюється у багатьох з журналом-путівником для афроамериканців, який видавався

з 1936 по 1966 роки. У ньому друкувався список міст, готелів, ресторанів, що лояльно ставилися до афроамериканців. Цей факт тісно пов'язаний зі змістом фільму, тому носіям мови заголовку пояснює сюжет. У російському інформаційному просторі словосполучення «зелена книга» нічого не означає, ніяких асоціацій воно не викликає, тому здогадатися про сюжет фільму лише за назвою неможливо. Ми вважаємо, що перекладач припустився помилки, бо при дослівному перекладі був втрачений культурний компонент і підтекст.

Прагматично (функціонально) адекватний переклад – це переклад, що правильно передає основну комунікативну функцію оригіналу [8, с. 37]. Зазначена група представлена співвідносно найбільшою кількістю фільмонімів, тому що найчастіше в процесі перекладу деякі компоненти оригіналу доповнюються, а зайва інформація, навпаки, опускається. У менш еквівалентних перекладах фільмонімів спостерігається більше міжмовних заміни. Відзначимо, що в групі з таким типом адекватності перекладацькі трансформації у своєму чистому вигляді використовуються досить рідко, частіше при локалізації фільмонімів перекладач використовує кілька заміни. Найбільш популярні з них: конкретизація, генералізація, модуляція, опущення, додавання й трансформація речення. Наприклад, «*Rear Window*» – російською мовою цей фільмонім був перекладений як «*Окно во двор*» [5]. Слово «rear» означає «задній, тильний». Словосполучення «заднє вікно» може бути незрозуміле російському глядачеві, тому назва конкретизувалася на основі асоціації зі словосполученням «задній двір». «*A Most Wanted Man*» – дослівно перекладається як «найбільш розшукувана людина». За такої назви глядач не відразу може здогадатися, про що фільм (бойовик), до того ж можуть виникнути неправильні асоціації. Перекладач використав модуляцію і переклав назву російською мовою як «*Самый опасный человек*» [5], помінявши при цьому причинно-наслідкові зв'язки (чому найбільш розшукуваний, тому що найнебезпечніший). «*Captain America: The First Avenger*» – у російському прокаті цей фільм вийшов під назвою «*Первый мститель*» [5]. Перекладач опустив першу частину фільмоніма через політичні міркування, прибравши згадку про Америку (для порівняння український варіант «*Капитан Америка: Перший месник*»).

Дезиративно-адекватний переклад – це переклад, який повно й правильно відповідає на інформаційний запит споживача, але не обов'язково передає зміст і провідну комунікативну функцію оригіналу [8, с. 37]. Переклад фільмонімів, що належать до цього класу, досить неоднозначний: є як вдалі, так і невдалі приклади. Дезиративно-адекватний переклад пов'язаний

з поняттям транскреції – тобто створенням абсолютно нового заголовка за допомогою повних лексичних заміни. У таких випадках зв'язок оригіналу і перекладу ніяк не простежується. Найчастіше до дезиративно-адекватного перекладу вдаються через екстралінгвальні й лінгвокультурні проблеми. До них можна віднести цензуру, запити прокатних компаній, міжкультурний бар'єр і жанрову специфіку. Наприклад, «*Some Like It Hot*» – цей фільм 1959 року відомий під назвою «*В джазе тільки девушки*» [5]. З англійської перекладається як «Деякі люблять погарячіше». Вочевидь, що за часів СРСР такий заголовок не міг пройти цензуру, тому перекладачі вирішили застосувати повну лексичну заміну, спираючись на сюжет. Прикладом жанрової специфіки може бути відразу три фільми з однаковою оригінальною назвою «*Vice*» (у перекладі з англійської це слово означає «вада»). «*Vice*» 2008 року – це кримінальний фільм, який розповідає про війни гангстерів в Америці. Оскільки слово «вада» не дуже співвідноситься з сюжетом фільму, перекладач застосував жанрову адаптацію і переклав назву фільму російською мовою як «*Злость*» [5]. «*Vice*» 2015 г. – це антиутопія про місто з роботами, які, за сюжетом, мають вигляд і відчувають світ як люди, що надалі призводить до повстання проти людей. Перекладач взяв з фільму фразу «*Добро пожаловать в рай*» [5], якою вітали героїв при в'їзді до цього міста, тим самим створивши двозначну назву. «*Vice*» 2018 г. – це фільм про політичну кар'єру головного героя в конгресі США, тому, ґрунтуючись на сюжеті, перекладач замінив «вада» на «*Власть*» [5]. Ці фільмоніми відносяться

до різних жанрів, тому для адаптації перекладачі звертали увагу на вже усталені, «стереотипні» лексеми щодо кожного жанру. «*Zootopia*» – російська назва цього мультфільму звучить як «Зверополис» [5]. У цьому випадку перекладач зіткнувся з реалією, що не існує у мові, а тому в процесі локалізації можна було вибрати два шляхи: перенести слово транскрипцією або створити власне. «Зверополис» – це місто, де живуть і працюють звірі. Відштовхуючись від цього, перекладач використав популярний компонент «поліс» (з давньогрецької – місто), присутній у багатьох астіонімах. На нашу думку, лексична заміна є вдалою, в такий спосіб назва фільму нагадує за звучанням деякі назви міст російською мовою.

Висновки. Розвиток кіноіндустрії сприяє збільшенню кількості фільмів, а відповідно й заголовків. Від адекватного перекладу назви залежить успіх фільму, тому перекладач прагне передати через фільмонім сенс, зміст і тематику кінокартини, зберегти комунікативний та рекламний ефект. Ми виявили, що для кожного типу адекватності характерні свої трансформації. Для семантико-стилістично адекватного перекладу: транскрипція, транслітерація, граматичні заміни, дослівний переклад; для прагматично (функціонально) адекватного перекладу: конкретизація, генералізація, модуляція, опущення, додавання й трансформація речення; для дезиративно-адекватного перекладу – повні лексичні заміни.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшій розробці цієї теми, зокрема звернемо свою увагу на переклад назв російськомовних кінофільмів англійською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность. Москва : Либроком, 2010. 448 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва : Международные отношения, 1975. 240 с.
3. Демченко Н.С. Тенденції перекладу сучасних англомовних фільмонімів на українську мову. *Молодий вчений*. 2017. № 12.1(52.1). С. 25–29.
4. Іваницька Н.Б. Англомовні фільмоніми в українському перекладі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32(71). № 4. Ч. 2. С. 103–111.
5. Кіно-театр – кіноафіши, фільми, серіали. URL: <https://kino-teatr.ua> (дата звернення: 05.10.2021).
6. Кныш Е.В. Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Одесса, 1992. 17 с.
7. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва : Высшая школа, 1990. 253 с.
8. Паршин А. Теория и практика перевода. Санкт-Петербург : СГУ, 1999. 202 с.
9. Cronin M. Translation and globalization. London : Routledge, 2003. 234 p.

REFERENCES

1. Arnold I. (2010). Semantika. Stilistika. Intertekstualnost. [Semantics. Stylistics. Intertextuality]. M. : Librocom. 448 p.
2. Barhudarov L. (1975). Jazyk i perevod. Voprosy obshej i chastnoj teorii perevoda [Language and translation (Questions of general theory of translation)]. M. : International Relations. 240 p.
3. Demchenko N. (2017). Tendentsii perekladu suchasnykh anhlomovnykh filmonimiv na ukrainsku movu [Trends in the translation of modern English-language film names into Ukrainian]. *Young Scientist*. 2017. no. 12.1 (52.1). pp. 25–29.

4. Ivanytska N. Anglomovni filmonimy v ukrainskomu perekladi. [English film mononyms in Ukrainian translation]. *Scientific notes of TNU named after V. Vernadsky*, vol. 32, no. 4, pp. 103–111.
5. Kino-teatr. Kinoafishi, filmy, seriali. [Movie posters, movies, TV series. URL: <https://kino-teatr.ua> (access date: 05.10.2021)].
6. Knysh E. (1992). Lingvisticheskij analiz naimenovaniy kinofilmov v russkom jazyke [Linguistic analysis of the names of movies in the Russian language]: author. dis. ... cand. philol. science: 10.02.02. Odessa. 17 p.
7. Komissarov V. (1990). Teorija perevoda (lingvisticheskie aspekty) [Theory of translation (linguistic aspects)]. M. : Higher school. 253 p.
8. Parshin A. (1999). Teorija i praktika perevoda [Theory and practice of translation]. Saint-Petersburg: SNU. 202 p.
9. Cronin M. Translation and globalization. London : Routledge, 2003. 234 p.